

İHSAN OKTAY ANAR'IN "SUSKUNLAR" ROMANINDA BİRLEŞİK FİLLER

Emin Erdem ÖZBEK*

Özet

İhsan Oktay Anar, son dönem Türk romanının dikkat çeken, çok okunan yazarlarından. Bu çalışmada, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" romanındaki birleşik fiiller incelenmiştir. Birleşik fiiller, üzerindeki sınıflandırmalarda ve ele alınışında farklılıklar olan bir konudur. Çalışmanın başında, İhsan Oktay Anar'ın romancılığı ve "Suskunlar" romanı hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, kaynaklarda birleşik fiiller üzerine yapılmış olan sınıflandırmalar üzerinde durulmuştur. Kaynaklardan yola çıkarak birleşik fiillerle ilgili bir sınıflandırmaya gidilmiş ve romandaki birleşik fiiller, örnek cümlelerle verilmiştir. Yazar, birleşik fiillerin verdiği ifade zenginliğinden yararlanmış ve bunu üslubunu destekleyici önemli bir unsur olarak kullanmıştır.

Anahtar sözcükler: İhsan Oktay Anar, Suskunlar, birleşik fiiller, üslup.

COMPOUND VERBS IN İHSAN OKTAY ANAR'S NOVEL "SUSKUNLAR"

Abstract

İhsan Oktay Anar is one of the remarkable and popular authors of Turkish novel's last period. In this study, compound verbs in İhsan Oktay Anar's novel "Suskunlar" are examined. There are some differences in analysing and classifications about compound verbs. At the begining of the study, after giving an overview about İhsan Oktay Anar as a writer and his novel "Suskunlar", classifications on compound verbs in the sources are mentioned. Based on the sources, a classification is made on compound verbs and compound verbs in the novel are given by examples. Author take advantage of richness of compound verbs in expression and use this feature as an important element of his style.

Key Words: İhsan Oktay Anar, Suskunlar, compound verbs, stylistics.

1. Giriş

1.1. İhsan Oktay Anar'ın Romancılığı ve Romanlarındaki Dil Özellikleri

İhsan Oktay Anar, son dönem Türk romanının dikkat çeken, çok okunan yazarlarından. İlk romanı "Puslu Kıtalar Atlası" ile büyük ses getirmiş, sonraki romanları ile de kendine has çizgisini sürdürmüştür. Yayımlanmış altı romanı vardır: Puslu Kıtalar Atlası (1995), Kitab-ül Hiyel (1996), Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (1998), Amat (2005), Suskunlar (2007), Yedinci Gün (2012). Puslu Kıtalar Atlası, yirmiden fazla dile çevrilmiş, Kültür Bakanlığı tarafından tanıtımı yapılmıştır. Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri, İstanbul Devlet Tiyatroları'nda sahnelenmiştir. "Suskunlar" romanı, 2007 yılı 1. Oğuz Atay Roman Ödülü'ne; Puslu Kıtalar Atlası, 2009 yılı Erdal Öz Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür.

Romanları postmodern bir tavır sergiler, ancak yazar, eserlerini bir kurama göre meydana getirmediğini, bir kategoriye göre değerlendirme fikrine karşı olduğunu söylemektedir: "Romanlarımın ille de bir kategori içine sokulması gerekmiyor. ... Her şey kendi ile vardır. Neyse odur, ille de bir yerlere bağlamak gerekmiyor. Postmodern roman olsun mu olmasın mı beni pek ilgilendirmiyor." (Demirci 2000: 57).

---

* Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, erdemozbek@hotmail.com.tr

ÖZBEK, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" .. AKAD, 1 [2], 7-18

İhsan Oktay Anar'ın romanlarının hepsinde de ortak olan bir dil ve üslup vardır. Romanlardaki zaman ve mekân, bu üslubu tamamlayan en önemli unsurlardır. Romanlarında zaman, Osmanlı dönemi; mekân, İstanbul'dur. Yazar, kullandığı dil ile bu dönemi yansıtmaya ve yaşatmaya çalışır. Arapça ve Farsça kaynaklı sözcükler romanlarında geniş yer tutar. İstanbul, yazar için zengin bir fon oluşturur. Dönemin dilini, yaşantısını, hayata bakışını o "zaman"a özgü anlatım tarzlarıyla ifade eden bu üslup, her yönüyle birbirini tamamlayan unsurlardan oluşur.

Romanlarında tarihî ve felsefi unsurların bir araya geldiği, simgelerle örülü fantastik bir kurgu vardır. Gerek içerik gerekse anlatım olarak eserlerinde halk edebiyatı unsurları bulunur; kurgu ve anlatım geleneksel anlatılarla paralellikler gösterir. Bunlar, postmodern tekniklerle örtüşmekle beraber, "doğu"lu anlatı geleneklerine işaret eder. Yazarın Doğu'ya bakışını ifade eden şu sözleri, onun eserlerinin kaynaklarıyla ilgili bir açıklama getirmek bakımından önemlidir: "Ben oryantalist değilim. Yani ben Doğucu değilim, Doğuluyum. Ben bu coğrafyanın insanıyım ve bu benim elimde olan bir şey değil. Bunda herhangi bir övünme ve yerinme gibi bir durum da söz konusu değil. Ben Doğuluyum çünkü ağır yağlı yemekleri severim, Evliya Çelebi okumaktan zevk alırım, Uğur Rıza'yı dinlemekten hoşlanırım. Bu zevkler benim Doğulu olduğumun küçük göstergelerinden birkaçı. Doğucu olmakla Doğulu olmak arasındaki fark kral olmakla kralcı olmak arasındaki fark kadar büyüktür." (Demirci 2000: 57). Yazar, "Eserlerimde hem Doğu hem de Batı dünyasının düşünürlerini görebilirsiniz." (Koçakoğlu 2010: 65) diyerek eserlerinin kaynaklarına dair bilgiler vermektedir.

Anar'ın romanlarında geleneksel türlerle birleşen birçok yön bulunmaktadır. "Binbir Gece Masalları"na özgü çerçeve anlatı tekniği, meddah tarzı anlatım bunlardan bazılarıdır. Eserlerin geleneksel anlatı türleriyle iç içe olması, yazarın dil kullanımında sözlü kültüre ait birtakım özellikleri de ortaya çıkarmıştır. Bol sıfatlı, tekrarlı bir anlatım, arasözlere çok yer verme, konuşma diline ait ifadeleri kullanma gibi özellikler, eserlerde geleneksel anlatı türlerinin doğasından gelen izler olarak kendini gösterir. Eski gelenekleri modern zamana taşıyan bu anlatım tarzı, postmodern kuramlar bağlamında da kendine açıklama bulur. Yalçın-Çelik (2005)'in "Kitab-ül Hiye" üzerine yapmış olduğu değerlendirme, yazarın diğer romanları için de genellenebilir özelliktedir:

"İhsan Oktay Anar tarafından yaratılmış metinde, bir meddah anlatısı, menkıbe ya da kıssa tarzının söyleyiş özellikleri, sözlü kültür ortamından, postmodern unsurlar taşıyan yazılı kültür ortamına taşınmıştır. Bununla birlikte ortaya çıkan metne, ne sözlü kültür dairesinden yaklaşılarak bir tanım yapmak, ne de yazılı kültür dairesinden yaklaşılarak bir tanım yapmak mümkündür. Geleneklerin izi takip edilerek yazılıyormuş görünen roman, aslında onları yıkmak için bir zemin oluşturur. Sonuçta, tarihe ve içinde yaşadığımız dış dünyaya ait tüm göndergeler, metinsel gerçekler olarak kalır ve okurundan da okuma süreci boyunca bu şekilde yorumlanmasını ister." (Yalçın-Çelik 2005: 150-151).

Yazar, kurgu ve anlatım tarzında olduğu gibi, dil kullanımında da belirli bir tercih içerisindedir. Zaman olarak Osmanlı döneminde geçen romanlarda Arapça ve Farsça kaynaklı sözcüklerin geniş bir yer tuttuğuna yukarıda değinilmişti. Bununla birlikte o döneme özgü, günümüze göre artık eski diyebileceğimiz kimi kullanımlar da yine yazarın üslubunun bir yansımasıdır. Bu duruma, birleşik fiil yapılarında "eyle-" yardımcı fiilinin kullanılmış olması örnek olarak gösterilebilir. Sayılan tüm bu özellikler, yazara özgü bir üslubun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Romanları onlarca baskı yapan ve geniş bir okur kitlesi tarafından takip edilen İhsan Oktay Anar'ın dili, çeşitli yönlerden incelenmeye değer özellikler taşımaktadır.

ÖZBEK, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" .. AKAD, 1 [2], 7-18

1.2. Suskunlar

Yazarın bu romanı da genel olarak yukarıda belirtilen özellikleri taşır. Romanın konusu ve olayları kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Roman; iyi-kötü, Tanrı-şeytan, insan-şeytan çatışmalarını simgeleyen olaylar etrafında gelişir. Tağut'un (şeytan), insanoğluna karşı giriştiği mücadele ve sonuçta başarısız oluşu anlatılır.

Tağut'un ölümsüzlük vaadiyle hareket eden Cüce Efendi, amaçları doğrultusunda hiçbir kötülükten kaçınmaz. Ölümsüzlüğü elde edebilmek için, Kostantiniye'de musiki konusunda en usta kişiye hayat nefesini verecek olan Bâtin'dan bu nefesi dinlemesi gerekmektedir. Bu yüzden, Tağut'un emirleri doğrultusunda musiki üstatlarını öldürtmeye başlayan Cüce Efendi, son olarak, geriye kalan musiki üstadı Eflâtun'u öldürmeye çalışır ve onun kardeşi Dâvut'la mücadele eder. Sonuç olarak, Tağut amaçlarına ulaşamaz: "Kişioğluna karşı açtığı savaşta bir kez daha hezimete uğrayan bu varlık, öfkeden köpürüp kudurarak kapkara bir aleve dönüştü ve karanlıklar arasında kaybolup gitti." (Anar 2007: 266).

1.3. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller; genel olarak bir isim ile bir yardımcı fiilin birleşmesinden, zarf-fiil eki almış bir fiille bir tasvir yardımcı fiilinin birleşmesinden ve unsurlarından birinin veya tamamının asıl anlamını yitirerek kalıplaşmış deyimleşmesinden meydana gelen sözcük gruplarıdır.

Kaynaklarda birleşik fiillerle ilgili farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Bunların başlıcalarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

Bir isim ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller, incelemelerde birbirinden çok büyük farklılıklar olmaksızın birleşik fiillerin bir grubu olarak ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Banguoğlu (2007) bu tür birleşik fiilleri, tek başına bir grup olarak ele almamıştır. Üç gruba ayırdığı birleşik fiiller içerisinde "çekim öbeği kalıbında" olanlar bölümünde *et-*, *ol-*, *kal-* gibi "yardımcı fiillerle" kurulan birleşik fiillere yer vermiştir. Karahan (2004) ise bu yapıdaki birleşik fiillere, deyimleşmiş birleşik fiillerle birlikte, "bir hareketi karşılayan birleşik fiiller" başlığı altında "ana yardımcı fiille kurulan birleşik fiiller" kısmında yer verir.

Zarf-fiil eki almış bir fiil ile bir yardımcı fiilden oluşan tasvir fiilleri de incelemelerde temel olarak "yeterlilik, süreklilik, tezlik, yaklaşma" fiilleri olmak üzere ayrı bir grupta verilmiştir. Korkmaz (2003), bu fiillere "git-" yardımcı fiili ile yapılan "uzaklaşma fiilleri"ni ekler. Banguoğlu (2007), bu grup içerisinde -(I)p zarf-fiil ekiyle yapılan *atıp tutmak* gibi birleşik fiillere "yarı tasvir fiilleri" adıyla yer verir. Korkmaz (2003), bu tür birleşik fiillerin tasvir fiillerinden farklı olduğunu söyleyerek bunları "ikili birleşik fiiller" adıyla ayrı bir grupta ele alır. Bunların dışında, Ediskun (1999), bu fiillere "beklenmezlik, gereksinme ve yapmacık" fiillerini; Gencan (2001), "isteklenme" fiillerini ekler. Yardımcı fiilden önceki kısımları sıfat-fiil olan bu tür fiillere Banguoğlu (2007) ve Korkmaz (2003), tasvir fiilleri içerisinde değil, "karışık fiiller" başlığı altında yer verirler. Banguoğlu (2007) bu grupta "öncelik fiilleri" (görmüş ol-), "başlama fiilleri" (gider ol-) ve "niyet fiilleri" (oturacak ol-) adlandırmasıyla üç tür birleşik fiilden bahseder. Korkmaz (2003), "başlama fiilleri" için "alışkanlık fiilleri" adını kullanır. Karahan (2004) da bu birleşik fiillere isim+yardımcı fiil kuruluşunda olan birleşik fiiller içinde yer verir. Bu yapıdaki birleşik fiiller, tasvir fiilleri gibi fiil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil kuruluşunda değildir. Bu nedenle tasvir fiilleri içerisinde değil, ayrı bir grup olarak gösterilmesi tutarlı olacaktır.

Tasvir fiilleri içerisinde değinilen birleşik fiil yapılarından biri de "-mAyA başla-, -mAk iste-, -mAyA çalış-" şeklinde kurulan birleşik fiillerdir. Karahan (2004), *başla-*, *çalış-*, *iste-* gibi aslında yardımcı fiil olmayan bazı fiillerin bu yapılar içerisinde birlikte kullanıldıkları hareket isimlerini tasvir ettiklerini söyler. Korkmaz (2003) ise bu ve benzeri fiilleri tasvir fiillerine dâhil

ÖZBEK, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" .. AKAD, 1 [2], 7-18

etmeyerek, ayrı bir isimle "belirleyici birleşik fiiller" adıyla ele alır. Bu çalışmada, bu yapıdaki birleşik fiiller kuruluş özelliklerindeki benzerlik nedeniyle tasvir fiilleri içinde ele alınmıştır.

Anlamca kaynaşmış-deyimleşmiş birleşik fiiller, birleşik fiil sınıflandırmalarında en çok farklılık görülen kısımdır. Dizdaroğlu (1963), Bilgegil (1984), Ediskun (1999), Gencan (2001), Korkmaz (2003) bu tür birleşik fiilleri diğer birleşik fiillerden ayrı bir grupta bağımsız olarak ele alırlar. Banguoğlu (2007), Emre (1945), Hatiboğlu (1072), Ergin (2002)'de bu birleşik fiiller yer almaz. Hacıeminoğlu (1992) ve Karahan (2004) deyimleşmiş birleşik fiillere isim+yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiiller içerisinde yer verirler. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin bünyesinde de isim ve fiil unsurları bulunmakla birlikte, bu birleşik fiillerde isim unsurunun sayısı değişkendir. Birden çok isimden oluşabilen ve çok ögeli bu tür birleşik fiillerdeki fiil unsuru, isim+yardımcı fiil kuruluşundaki yapılarda olduğu gibi her zaman bir ismi fiilleştirmez. Birleşigi oluşturan ögeler, yüklem durumdaki fiili ayrı ayrı tamamlarlar; ancak ögelerin bazılarının veya hepsinin anlam kaymasına uğraması yoluyla, mecazlı bir anlam taşıyan birleşik fiil ortaya çıkar. *Eli kana bula-, kan tepeye çık-, dünya başına yıkıl-, baklayı ağızdan çıkar-, kendini ateşe at-, şeytana pabucu ters giydir- vb.* Bu özellikleri dolayısıyla anlamca kaynaşmış birleşik fiiller, diğerlerinden farklılık göstermektedir.

Bu bilgilerin ışığında "Suskunlar" romanındaki birleşik fiiller bu çalışmada, kendi içinde üç ana gruba ayrılarak incelenmiştir:

Bir isim ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller.

1. Bir fiil ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller (Tasvir fiilleri).
2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller.

2. "Suskunlar" Romanında Birleşik Fiiller

Bu çalışmada incelenen birleşik fiiller, cümlede yüklem görevinde olanlarla sınırlandırılmıştır. Romanda yüklemi oluşturan sözcük grupları içerisinde birleşik fiiller en çok yer tutanıdır. Fiil cümlelerinin yarısına yakını birleşik fiilden meydana gelmiştir. Farklı yapıdaki birleşik fiiller romanda yaygın bir kullanıma sahiptir.

2.1. Bir isim ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller

2.1.1. Bir isim unsuru ile yardımcı fiilin birleşmesiyle kurulanlar:

Bir isim unsuru ile birlikte *et-, ol-, yap-* gibi yardımcı fiillerin kullanılması ile oluşur. Bu tür birleşik fiillerin kullanım alanı çok yaygın olmakla birlikte, daha çok yabancı kaynaklı sözcüklerle kullanılır.

En işlek yardımcı fiiller, "et-" ve "ol-" fiilleridir. Bu yardımcı fiillerin dışında romanda kullanılan yardımcı fiiller *eyle-, bulun-, bul-, yap-, kıl-* yardımcı fiilleridir.

"et-" yardımcı fiili:

Ve Yaradan Düğâh makamında terennüm etti. (s.138)

Çünkü bu çalgılı kahvehanede çalınan eserler, saz üstâtlarının mahâretini hakkıyla ölçmek için, o mevsimde güneşin bulunduğu burca göre tayin edilirdi. (s.28)

Bu zavallılar, Kerbelâ hakkındaki, "Gökte melek, yerde her can ağladı" nakaratlı bir ilâhîyi bıkıp usanmadan tegannî ediyorlardı. (s.65)

ÖZBEK, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" ... AKAD, 1 [2], 7-18

*Ama füsûs ki, üflendikçe gönüllerdeki menhûs ufûnetin üfûl olduğu, bu füyûz dolu, tabî bir vûs ve vûs'at taşıyan nefesler, hangi Yusuf-ı kalbîden nasıl hâsıl olur diye sanki, fusûl-ı Erbaa **teessüf ediyordu**. (s.123-124)*

"ol-" yardımcı fiili:

*Nitekim hadîs ilmiyle uğraşanlara göre, Peygamber Efendimiz, davulu ve boru şeklindeki çalgı âletlerini kırmakla **emrolunmuştu**. (s.48)*

*Galata'da, ikinci ezanını okuyan müezzinin çağrısına uyup Karaköy Kapısı yakınlarındaki Yeni Câmii'nin avlusunda toplanan müminler şadırvanda tuhaf bir olaya **tanık olmuşlardı**. (s.60)*

*Şarkı o derece tatlı ve ferâhlatıcıydı ki, istimâ edenler neşelenip keyiflendiler, gözleri parladı ve bir müddet için de olsa büyük bir saadete **nâil oldular**. (s.173-174)*

"eyle-" yardımcı fiili:

*Çünkü ateşbâzların, alev püskürteyim derken, bir Nakşibendî şeyhinin mübârek sakalını, bir kâtibin ipek kaftanının eteğini, bir yeniçeri eskisinin palabıyıklarının ucunu yaktığını duyan Padişâh Efendimiz, böyle bir tedbirin alınmasını **fermân eylemişti**. (s.64-65)*

*Ve Yaradan, yedinci günü mübârek kılıp **takdîs eyledi** ve dinlendi. (s.139)*

*Buna göre Şeyh Efendi, dergâhtaki hücrelerinde Âbidin Ağa'nın, bilinmeyen bir mâhûr saz semâisini meraklılarıyla **meşk eyleyecekti**. (s.207)*

"bul-" yardımcı fiili:

*Zavallı yine **felâh bulmadı**. (s.197)*

*Bu sabah güneş doğmadan önce, seni kıvrandıran bu acıdan kurtulup **salâh bulacaksın**. (s.198)*

*Kâinâtın âhengini bozmaktan, yaratılan her şeye zarar ve zevâl vermekten çekinen bu efendilerin zikir çektikleri mekân o kadar ferâh ve dingindi ki, zincire vurulmuş en saldırgan deliler ve zincirlerinden boşanmış en amansız fırtınalar bile, böylesi bir yerde **huzur bulurdu**. (s.121)*

"bulun-" yardımcı fiili:

*Dâvut giderken İbrahim Dede Efendi ona **şu ihtârda da bulundu**: (s.158)*

*Leziz Urfa yağının kokusunu alan o ağzı düdüklü erketeci elinde bir baklava tepsisiyle yanlarına geldi ve "Buyurun ağalar. Âfiyet bal olsun. Kokusunu alınca canım çekti. Gerçi zorla aldım ama biz zaten harâmî değil miyiz?" diye, çetenin adamlarına **izzet-ü ikrâmda bulundu**. (s.206)*

"yap-" yardımcı fiili:

*Bir an önce Anadolu'daki köyüne dönüp iki öküz ile bir tarla satın alma hayalleri kuran Heybet, ek gelir için bir vakitler de **hüllecilik yapmıştı**. (s.195)*

*Ne gariptir ki, saz semâisi hitâma erinceye kadar, "Kusur benim imzâmdır!" diyen Şeyh Efendi **bir tek hata bile yapmamış**, bir tanecik olsun çürük ses üflememişti. (s.208)*

"kıl-" yardımcı fiili:

ÖZBEK, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" ... AKAD, 1 [2], 7-18

*Akil başta değil de yaşta olduğundan mıdır, genç imam cemaate **namazı** çok hızlı **kaldırır**.*
(s.45)

2.1.2. İsim unsuru sıfat-fiil olan bir isim ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller:

Bu birleşik fiillerin isim unsuru bir sıfat-fiilden meydana gelir. "ol-" ve "bulun-" yardımcı fiilleri, değişik zaman kesimleri içindeki sıfat-fiillerle birlikte kullanılarak birleşik fiili oluşturur.

2.1.2.1. -miş ekli sıfat-fiillerle kurulanlar:

Bu birleşik fiiller; bitmiş, tamamlanmış bir eylemi ifade ederler. Zamanda öncelik anlamı katarlar. Bir oluşun bitmişliğini geçmiş zamana, geniş zamana, şimdiki zamana veya gelecek zamana yayarlar. Bu birleşik fiiller kaynaklarda, *öncelik fiilleri* olarak da adlandırılmıştır (Banguoğlu 2007: 482; Korkmaz 2003: 801).

*Öyle ki, Allahü Ekber deyip secdeden kalkarken cemaat daha yeni secdeye **varmış oluyordu**.*
(s.45)

*Kim bilir hangi zavallıya ait bu kelleden hâlâ kan damladığına bakılırsa, idam az önce Eminönü'nde **infâz edilmiş** olmalıydı.* (s.99)

*İşin kötüsü, çorbayı getiren kocakarı pilavın demlenmekte ve tavuğun da haşlanmakta olduğunu adamın yanında **söylemiş bulunuyordu**.* (s.73)

2.1.2.2. -(I)r/-Ar ekli sıfat-fiillerle kurulanlar:

Bu birleşik fiiller devam etmekte olan, alışkanlık halinde süren bir eylemi ifade ederler. Bu birleşik fiiller kaynaklarda; *başlama fiilleri*, *alışkanlık fiilleri* olarak da adlandırılmıştır (Banguoğlu 2007: 484; Korkmaz 2003: 803).

*İşte o günden sonra Bursalı, sık sık mevlevîhaneye **gider olmuş**, bu da Tağut'u adamakıllı kızdırmış ve ateşini iyice yükseltmişti.* (s.188)

*O günden sonra bu yaşmağı ibâdet eder gibi günde beş kez **koklar olmuştu**.* (s.253-254)

*Ama zavallı kanarya o kadar korkmuştu ki, o günden sonra **ötmez oldu**.* (s.30)

"ol-" yardımcı fiilinin edat grupları ile de oldukça fazla kullanıldığı görülmektedir. Bu edat gruplarının isim unsuru da bir sıfat-fiilden meydana gelmiştir. Bu fiillerde alışkanlık hâlinde devam eden bir eylemden ziyade, eylemin başlangıç anını vurgulama öne çıkar:

*Fakat avluya açılan kapıya kulak kabarttığına, çağrının dışarıdan geldiğini **anlar gibi oldu**.* (s.83)

*Bu hâliyle Eflâtun kendisini, âdeta cin misali görünmez bir mahlûk gibi hissetmişti ki, işte bu arada birinin sanki ona, kısacık bir süre için de olsa baktığını **sezinler gibi oldu**.* (s.86)

*Şeyhin yanı başındaki yüksekçe sehpa bulunan, kızıla çalan esmerce bir kız neyini görünce delikanlı heyecandan **titrer gibi olmuştu**.* (s.143)

2.1.2.3. -AcAk ekli sıfat-fiillerle kurulanlar:

Niyet halinde ifade edilen bir hareketi bildiren bu birleşik fiiller kaynaklarda, *niyet fiilleri* olarak da adlandırılmıştır (Banguoğlu 2007: 485; Korkmaz 2003: 806). Bu fiiller, sadece şartlı yan cümle kuruluşlarında kullanılmıştır:

ÖZBEK, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" ... AKAD, 1 [2], 7-18

Bununla beraber, mahpuslara **sorulacak olursa** her biri bizzat, hile hurda bilmez, helâl süt emmiş, cennetmekân kişilerdi. (s.58)

Ezkaza mahpuslardan biri **tahliye edilecek olsa**, huylunun huyundan dünya durdukça vazgeçmeyeceğini bilen zindancıbaşı, ona hayırdûâ ederek, "Allah güle güle gitmek selâmetle dönmek nasip eylesin!" der, mahpus da ona, "Gidip de dönmek var, dönüp de bulmamak var! Haydi! İzzet-ü ikbâl ile!" diye cevap verdikten sonra çıkarken, zindancının biri, selâmetle gidip gelmesi muradıyla arkasından bir kova su dökerdi. (s.58)

2.1.2.4. -(I)yor ekli fiillerle kurulanlar:

Bu kuruluştaki birleşik fiillerde -(I)yor eki sıfat-fiil görünümündedir. Yakın geçmişte ortaya çıkan tamamlanmış veya devam etmekte olan bir hareketi karşılarlar (Karahan 2004: 75).

*Bu zındık o yürek paralayıcı nağmeyi çalmasaydı, merhûm şimdi evvelallah **yaşıyor olacaktı!*** (s.56)

*Âsım içeride **bir haltlar karıştırıyor olmalıydı.*** (s.254)

2.2. Bir fiil ile yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller (Tasvir Fiilleri):

Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki almış bir fiille tasvir özelliği taşıyan bir yardımcı fiilin birleşmesinden oluşurlar. Asıl fiil başta, yardımcı fiil sonda bulunur. Yardımcı fiil, asıl fiili tasvir etme görevindedir. Yardımcı fiiller -(y)A, -(y)I, -(y)Ip zarf-fiil ekleriyle asıl fiillere bağlanırlar. Bu birleşik fiillerde "başla-, çalış-, iste-" gibi fiiller de, "-mAyA başla-, -mAk iste-, -mAyA çalış-" kalıpları içinde yardımcı fiil olarak görev yapabilir (Karahan 2004: 79).

2.2.1.Yeterlilik fiilleri

Bu birleşik fiiller, bir fiilin -(y)A zarf-fiil ekini aldıktan sonra "bil-" yardımcı fiili ile birleşmesiyle kurulurlar. Fiilin bildirdiği iş veya oluşun gerçekleşmesine yönelik yeterliliği ifade eder. Bununla birlikte olasılık anlamları da taşır.

*Eğer adın İsa ve lâkabın da Mesih ise, su üstünde yürüyerek **geçebilirsin!*** (108)

*Merak ettim, kulağına gelen şu ışığ, işte bu neyden **üflebilir misin?*** (s.145)

*Gündüzleri ise değil üd çalmak, hiçbir musikîyi **dinlemiyordu.*** (s.150)

Aşağıdaki örneklerde yeterlilik fiili olasılık anlamı verecek şekilde kullanılmıştır. Romanda yeterlilik fiilinin bu anlamdaki kullanımı daha fazladır:

*Çünkü kalın duvarlardan geçebilen ve sınır engel tanımaksızın kâh orada kâh burada peydahlanan bu hayâlet eğer erkekse, günün birinde Harem-i Hûmâyûn'da ortaya çıkıp kadınlara ve câriyelere **musallat olabildi.*** (s.14-15)

*Adamın elindeki devasa kasaturayı gören bekçi ve mahallenin delikanlıları yetişmese, Kıptî eve girip Veysel Bey'i **kesebilirdi.*** (s.24)

*Eğer içinde o muazzam kin olmasaydı, derviş kendisini binlerce fersah uzaktan tâ buraya kadar ulaştırın Cenâb-ı Hakk'a **şükredebilirdi.*** (s.125)

2.2.2.Süreklilik fiilleri

Bu birleşik fiiller, asıl fiile -(y)A ve -(y)Ip zarf-fiil eklerinin eklenmesinden sonra "dur-, gel-, kal-" gibi yardımcı fiillerin getirilmesiyle oluşur. Fiilin belirli bir zaman içindeki sürekliliğini, bir durumda olmayı, bir durumun devam ettiğini bildirir.

ÖZBEK, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" .. AKAD, 1 [2], 7-18

"kal-" yardımcı fiili ile:

Ana fiile -(y)A zarf-fiilin getirilmesiyle kurulur ve eylemin sürekliliğini bildirir:

*Gecenin karanlığında Dâvut, o esrarengiz sokağa **bakakaldı**. (s.40)*

"dur-" yardımcı fiili ile:

-(y)Ip zarf-fiil eki almış fiillerle kullanılarak süreklilik anlamı verir:

*Başında Mevlevî külâhı ve üstünde etekleri açılmış tennuresi ile semâ ediyor, bir kolunu yukarı açmış **dönüp duruyordu**. (s.13)*

"dur-" yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiillerde, asıl fiil çekimli halde olabilir. Bu yapı içinde kip eki, zarf-fiil eki işlevini görür ve süreklilik anlamını verir. Örneklerde asıl fiiller, görülen geçmiş zaman ve geniş zaman kipinde çekimlenmiştir:

*Cehenneme gidesice adam, saatler boyu kırbacını bir arkadaşımın bir benim sırtıma **indirdi durdu**. (s.134)*

*Yolda bir de Dâvut'a, öldükten sonra hangi insanların hortlayacağını **anlattı durdu**. (s.152)*

*Kostantiniye'nin fukarâ takımı, bu tefecilerin dükkânlarındaki yedi sekiz kilitli, dövme demirden kasalarında, dünyayı üç gün boyunca doyuracak miktarda altunun istifli olduğunu **söyler dururdu**. (s.64)*

*O civârda yaşayan ahâli ise, Mevlevîlerin bu sevgi gösterisinin hemen ardından, evin içinden korkunç bir inlemenin işitildiğini, bire bin katarak meyhanelerde **anlatır dururdu**. (s.128)*

"gel-" yardımcı fiili ile:

-(y)A zarf-fiil ekini almış fiillere gel- yardımcı fiilinin birleşmesi ile kurulur:

*Gülâbî'nin Efendimiz'den yedi altun daha istediği, bu bahşişi de koparıp huzurdan ayrılmasını takip eden günlerde de arsızlık ederek tekrar tekrar bahşiş talep ettiği **söylenegelmiştir**. (s.14)*

"git-" yardımcı fiili ile:

-(y)Ip zarf-fiil ekli fiillerle "git-" yardımcı fiilinin birlikte kullanılması da süreklilik anlamı verir:

*Yolun iki tarafında, dünya kadar malın satıldığı ahşap dükkânlar **uzayıp gitmekteydi**. (s.63)*

*Hüzünlü ama vâkur görünen Mevlevîler ve canlar dışındaki hemen herkesin hıçkırıkları ve feryâtları **sürüp gidiyordu**. (s.130)*

2.2.3. Tezlik fiilleri

-(y)I zarf-fiil eki almış bir fiilin "-ver" yardımcı fiili ile birleşmesiyle kurulur. Eylemin gerçekleşmesinin çabukluğunu, tezliğini, apansızlığını ifade eder.

*Ansızın, bir tehlike sezer gibi olduğundan Dâvut tam da arkasını dönüyordu ki, Bağdasar'ın yağlı ensesinde şaklayan bir tokadın sedâsıyla **irkiliverdiler!** (s.35)*

ÖZBEK, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" ... AKAD, 1 [2], 7-18

İşte, fakirlerin kemiğe üşüştüğü o anda Eflâtun, nasıl olduysa, bu pisboğaz efendi ile göz göze geliverdi. (s.97)

*Fakat, parçalanmış sandıktan çevreye belki de yüzbinlerce altın para **saçılıvermişti!** (s.111)*

2.2.4. Aslında yardımcı fiil olmayıp tasvir fiili görevinde kullanılan fiillerle kurulanlar:

"başla-, çalış-, koyul-, yelten-, kalk-" gibi bazı fiiller, "-mAyA başla-, -mAyA çalış-, -mAyA koyul-, -mAyA yelten-, -mAyA kalk-" kalıpları içinde yardımcı fiil olarak da kullanılır ve birlikte kullanıldığı hareket isimlerini tasvir eder.

"başla-" yardımcı fiili ile kurulanlar:

*Kanûnîler, neyzenler ve kemânîler bunu gurur meselesi yapıp kıyasıya **çalışmaya başladılar.** (s.30)*

*Bu yüzden Eflâtun, Sofuayyaş Mahallesi'nden yukarı doğru giden o daracık, tümsekli çukurlu, inişli çıkışlı, girintili çıkıntılı yol boyunca **ilerlemeye başladı.** (s.83)*

"çalış-" yardımcı fiili ile kurulanlar:

*Kararlı ve hızlı adımlar atan ihtiyar önde giderken, ince yapılı ve narin oğlu da kamburunu çıkarmış, öksüre tıksıra ona **yetişmeye çalışıyordu.** (s.51)*

*Rafael yılanın kuyruğunu bir kerpetenle yakaladıktan sonra **çekmeye çalıştı.** (s.187)*

"koyul-" yardımcı fiili ile:

*Eflâtun umutla tâ Eminönü'ne uzanan Arnavut kaldırımından aşağı **inmeye koyuldu.** (s.100)*

*Dâvut da şaşırarak Tağut'un dilini **çekmeye koyuldu.** (s.245)*

"yelten-" yardımcı fiili ile:

*El, birkaç kez daha **yakalamaya yeltendi.** (s.154)*

"kalk-" yardımcı fiili ile:

*Bunun için çevrede birikip olayı seyredenler arasından bir dervişi gözüne kestirdi ve kölesine daha da eziyet etmek için, ruhunu Allah'a ve âhirete adanmış bu adamın asâsına yapışıp zorla elinden **almaya bile kalktı.** (s.104)*

2.3. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller:

Bir veya birden fazla ismin bir fiil ile birleşerek unsurlarından birinin veya tamamının asıl anlamını yitirip kalıplaşmasıyla meydana gelen yapılardır. Bu tür birleşik fiiller çoğunlukla deyimleşmiştir.

*Binaya girdi ve açmadan önce kulağını kapıya dayayıp içeriye **kulak verdi.** (s.13)*

*Ancak günün birinde sivri akıllı biri, bu kuşu hayata bağlayacak ve yeniden şakıması için ona âdeta ilhâm verecek bir babayiğidin cihanda bulunmadığına **kalıbını bastı.** (s.30)*

*Ama günün birinde, evine geldiği zaman cüceye, "Bana yeni bir beste yap. Çünkü bunu dinleye dinleye bıktılar," dediği vakit **dananın kuyruğu koptu.** (s.250)*

ÖZBEK, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" .. AKAD, 1 [2], 7-18

Fiilden önceki isim unsurunun sayısı değişkendir. Genellikle tek ögeli birleşik fiiller kullanılmıştır:

*Meşe, ihlamur ve servi ağaçlarının gölgelendirdiği Arnavut kaldırımını adımlarken, bir yandan da kendisini çağıran var mı diye çevreye **kulak kabartıyordu**. (s.94)*

*Hüseyin Efendi borcunu vadesi gelir gelmez ödemesine rağmen, Kalın Musa ona, "Bak! Ben sana o parayı vermeseydim, şimdi diğer borçlular gibi zindanlarda çürüyor olacaktın!" diyerek sık sık **başına kakacaktı**. (s.266)*

Daha az olmakla birlikte iki ögeli birleşik fiiller de bulunmaktadır:

*Öfkeden **gözleri evinden uğramıştı**. (s.104)*

*Başını sağa çevirdiğinde **yüreği ağzına geldi**. (s.181)*

İsim unsuru, isim çekim eki alabilir:

*Kulaklarında kızıl altundan küpeler, parmaklarında ise akik, yâkut ve firûzeli yüzükler **göze çarpıyordu**. (s.36)*

*Bu yüzden merhûmu **defterden sildiler**. (s.203)*

*Âşık olduğu için midir, ilhâm perileri adamın bir türlü **yakasını bırakmıyordu**. (s.254)*

İsim unsuru bir tamlayan ile genişleyebilir:

***Bu içler acısı durumun sorumluları olan Kalın Musa ile mahdumunun beti benzi atmıştı**. (s.55)*

*Ardından kuzu budunu ısıırıp koca bir lokma kopardıktan sonra **tüyler ürpertici bir kahkaha attı**. (s.134)*

*Ancak **hayvanın yerinde yeller esiyordu**. (s.162)*

İsim unsuru bir sözcük grubundan meydana gelebilir:

*Hem Dâvut'a hem de Eflâtun'a **kol kanat gerdi**. (s.25) (tekrar grubu)*

*Elinde mumla ahşap bir evin bahçesinde görünen bir genç kadın, karanlık bulutların arkasından âniden çıkıveren güneş gibi, Dâvut'un içini **ışığa ve sevince boğmuştu**. (s.42) (bağlama grubu)*

*Önce zifir gibi olan **ağzından**, gözleri kör edecek kadar parlak ve masmavî bir ışık hüzmeleri çıkan hayâlet, sanki âhiretten gelen kalın ve tüyler ürpertici bir sesle inlediğinde, **delikanlının dizlerinin bağı çözüldü**. (s.76) (isim tamlaması)*

Birleşik fiil yapısının arasına edatlar ya da başka unsurlar girebilir:

*Kör biraderinden farklı olarak total olan kânunî Kirkor, yerinden doğrulur gibi yaptığında **bir alkış tufanı daha koptu**. (s.32)*

*Ancak artık yere yığılıp inleyen kölesine bu değnekle daha birkaç darbe indirmişti ki, değnek kırıldı ve **ihtiyarın tepesi iyice attı**. (s.104)*

*Ne var ki, adamın kölesine değil de kırılıp hebâ olan yüzlerce yumurtasına üzüldüğü **aklının kıyısına bile gelmiyordu**. (s.105)*

ÖZBEK, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" .. AKAD, 1 [2], 7-18

Gönlünden, "Rahmetlinin bu kadar sevilmesi boşuna değildir herhâlde. Belki de dünyada hâlâ gerçekten iyi insanlar var, kim bilir?" diye **geçirdi**. (s.129)

Sonuç

Birleşik fiillerin dilimizde yaygın bir kullanımı vardır. "Suskunlar" romanında da fiil cümlelerinin yarısına yakınının (%40) birleşik fiilden meydana geldiği görülmüştür.

Birleşik fiiller üç ana gruptan meydana gelir: Bir isim ile bir yardımcı fiilden oluşanlar, bir fiil ile yardımcı fiilden oluşanlar ve anlamca kaynaşmış birleşik fiiller. Farklı yapılardaki bu birleşik fiiller romanda yaygın olarak kullanılmış, hemen bütün yapıdaki şekillere örnekler tespit edilmiştir. Romanda en çok bir isim ile yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller (%43) bulunmaktadır. Bunu anlamca kaynaşmış birleşik fiiller (%29) ve bir fiil ile yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller (%28) takip eder.

Bir isim ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller içerisinde "et-" (%50) ve "ol-" (%43) yardımcı fiilleri en çok kullanılanlardır. Daha az olmakla birlikte "eyle-, yap-, kıl-, bul-, bulun-" yardımcı fiilleri de (%7) kullanılmıştır. Bu yardımcı fiiller, daha çok yabancı kaynaklı sözcüklerle kullanılmaktadır. İhsan Oktay Anar'ın romanlarında Arapça ve Farsça kaynaklı sözcükler geniş yer tutar. Dolayısıyla bu yapıdaki birleşik fiillerin sayısı romanda daha fazla olmuştur.

"ol-" yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiillerin büyük bir kısmında, isim unsuru sıfat-fiilden meydana gelmiştir. Bu yapılar, birleşik fiilin meydana gelişini, fiilin çekimlendiği zamandan farklı zamanlara yayarak zaman açısından farklılık oluştururlar. Karmaşık fiiller olarak da adlandırılan bu birleşik fiiller, anlatı zamanı geçmiş zaman olan romana canlılık katmıştır.

Bir fiil ile yardımcı fiilin birleşmesinden oluşan ve tasvir fiilleri olarak adlandırılan birleşik fiiller dört grupta incelenmiştir: Yeterlilik fiili, süreklilik fiili, tezlilik fiili ve çeşitli zarf-fiil kalıpları içinde yardımcı fiil olarak kullanılan fiillerle oluşanlar. Bunların içinde son grupta sayılanlar (%40) daha çok kullanılmıştır. *başla-* ve *çalış-* fiilleri bu grupta en çok kullanılan fiillerdir. *koyul-*, *yelten-*, *kalk-*, *kalkış-* fiilleri de bu grupta kullanılan diğer fiillerdir. Diğer tasvir fiillerinin romandaki kullanım sıklığı şu şekildedir: yeterlilik fiili %35, süreklilik fiili %13 ve tezlilik fiili %12.

Bir fiil ile yardımcı fiilin birleşmesiyle kurulan birleşik fiillerden biri de yaklaşma fiilleridir. Ancak, bu fiil dilimizde kullanımdan düşmeye başlamıştır. Farklı yapılarla ait birçok örneğin bulunduğu romanda da örnek bulunmayan tek yapı budur.

Çoğu deyimleşmiş olan anlamca kaynaşmış birleşik fiiller, büyük bir ifade zenginliği taşırlar. Yazar, dilimizin önemli bir sözvarlığını oluşturan deyimlerin bu özelliğini eserlerinde etkili bir şekilde kullanmıştır. Mizahi bir üslubu olan yazarın, mecazi yönlerinin elvermesinden dolayı, anlamca kaynaşmış ve deyimleşmiş birleşik fiillerden çoğu zaman bu amaçla da yararlandığı görülmektedir.

Değişik yapılardan oluşan birleşik fiiller, Türkçenin zenginliğini yansıtan sözvarlıklarıdır. İhsan Oktay Anar, dilin bu zenginliğini eserinde canlı bir şekilde yansıtmış, bunları kendi üslubuyla birleştirerek ortaya dil malzemesi açısından zengin bir eser çıkarmıştır.

Kaynaklar

ANAR, İhsan Oktay (2005). *Amat*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2.b.

ANAR, İhsan Oktay (2007). *Suskunlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1.b.

ANAR, İhsan Oktay (2008). *Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri*: İstanbul, İletişim Yayınları, 18.b.

ÖZBEK, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" ... AKAD, 1 [2], 7-18

- ANAR, İhsan Oktay (2009). *Kitab-ül Hiyel*, İstanbul: İletişim Yayınları, 19.b.
- ANAR, İhsan Oktay (2011). *Puslu Kıtalar Atlası*, İstanbul: İletişim Yayınları, 42.b.
- ANAR, İhsan Oktay (2012). *Yedinci Gün*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BANGUOĞLU, Tahsin (2007). *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BİLGEGİL, M. Kaya (1984). *Türkçe Dilbilgisi*, (3. Baskı), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- DEMİRCİ, Mehmet (2000). Dünyaya Borcum Var, *Aksiyon*. 294, 56-57.
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1963). *Türkçede Fiiller*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- EDİSKUN, Haydar (1963). *Yeni Türk Dilbilgisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- EMRE, A. Cevat (1945). *Türk Dilbilgisi*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERGİN, Muharrem (2002). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- GENCAN, Tahir Nejat (2001). *Dilbilgisi*, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1992). *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- HATİBOĞLU, Vecihe (1972). *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARAHAN, Leylâ (2004). *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KOÇAKOĞLU, Ahmet (2010). *Yerli Bir Postmodern İhsan Oktay Anar*, Konya: Palet Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YAÇIN-ÇELİK, S. Dilek (2005). *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, Ankara: Akçağ Yayınları.